

ОСТАННІ НАДХОДЖЕННЯ

УДК 321.21

Карпов Н. С., професор кафедри кримінального процесу НАВС, д.ю.н., професор;
Івасік Р. М., здобувач кафедри кримінального процесу НАВС

Предмет легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: деякі особливості

В даній статті проаналізована юридична література та визначені деякі особливості предмета легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Також проведений аналіз цих особливостей з предметами легалізації доходів одержаних злочинними шляхами зарубіжних країн. Встановлені точки зору науковців які займалися цією проблематикою. Підготовлені ґрунтовні висновки та пропозиції, щодо розглядаємої тематики.

Ключові слова: легалізація, відмивання, доходи, злочинні шляхи, фінансові операції.

В данной статье проанализирована юридическая литература и определены некоторые особенности предмета легализации (отмывания) доходов, полученных преступлений путем. Также проведен анализ этих особенностей с предметами легализации доходов полученных преступление путями зарубежных стран. Установленные точки зрения ученых занимавшихся этой проблематикой. Подготовленные основательные выводы и предложения по рассматриваемой тематике.

Ключевые слова: легализация, отмывание, доходы, преступлении пути, финансовые операции.

This article examines the legal literature and by some features of the subject of legalization (laundering) of proceeds of a crime. Also, the analysis of the features of the objects legalization of proceeds from crime by foreign countries. Installed terms of scientists involved in this issue. Prepared solid conclusions and proposals regarding rozhyadayemoyi topics.

Keywords: legalization, money, income, crime pathways financial transactions.

Актуальність теми. Відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачена ст. 209 Кримінального кодексу України (далі — КК України). Згідно з ч. 1 ст. 209 КК України легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом кваліфіковано як «вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів» [1].

Виклад основного матеріалу. Отже предметом злочину, передбаченого статтею 209 КК України, є грошові кошти та інше майно, здобуте завідомо злочинним шляхом. На думку М.С. Обихода, такими слід визнавати будь-які грошові кошти у національній або іноземній валюті (готівкою або безготівкові), будь-яке інше майно

(предмети матеріального характеру — споруди, земельні ділянки, будинки, коштовності, цінні папери тощо), що має вартість [2, с. 305].

О.О. Дудоров вважає, що *грошові кошти* у даному разі можуть виступати як у готівковій, так і в безготівковій формах (перебувають на банківському рахунку і їхній обіг регулюється зобов'язальним правом), бути як національною, так і іноземною валютою. Під *майном*, продовжує автор, потрібно розуміти різноманітні предмети матеріального світу, які задовольняють потреби людей і щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки. Крім грошей, це цінні папери, нерухомість, транспортні засоби, твори мистецтва, ювелірні вироби, дорогоцінні метали тощо [3, с.547].

В юридичних джерелах з приводу поняття «грошові кошти» спорів, як правило не виникає. Лише окремі автори, наприклад Ю.С. Жаріков, безпідставно включають до них цінні папери [4, с. 153].

Щодо «іншого майна» в теорії кримінального права відсутня єдина точка зору, оскільки в законі відсутнє легальне визначення цього поняття. Наприклад, щодо поняття «інше майно» серед науковців Російської Федерації (далі — РФ) існують, в основному, три точки зору. Одні автори пропонують поширити це поняття на об'єкти цивільного права — речі, включаючи готівкові гроші і документарні цінні папери, інше майно, в тому числі безготівкові грошові кошти, бездокументарні цінні папери, майнові права; результати робіт і надання послуг; охоронювані результати інтелектуальної діяльності і прирівняні до них засоби індивідуалізації (інтелектуальна власність); нематеріальне добро. Другі — на рухоме майно, включаючи гроші і цінні папери, та нерухоме майно. Треті — на рухоме майно, включаючи гроші і цінні папери, а також нерухоме майно і майнові права.

На нашу думку, переконливою є позиція авторів, сформульована у третій точці зору, яку поділяє А. Ляскало [детальніше див.: 4, с. 54].

В судовій практиці РФ, за результатами проведеного дослідження, *предметами* легалізації (відмивання) доходів переважно були грошові кошти готівкою і в безготівковій формі у валюті РФ та іноземній валюті. Менш поширений характер мала легалізація (відмивання) злочинно здобутого рухомого і нерухомого майна [5, с.54–55].

Як предмет легалізації (відмивання), наголошує А. Ляскало, грошові кошти та інше майно володіють додатковою якістю — мають злочинне походження. Визначення такої якості, як правило, труднощів не створює, якщо предмет легалізації (відмивання) має *індивідуальні ознаки*. Відсутність зазначених ознак може створити труднощі в доказуванні злочинного походження майна, а в окремих випадках, не встановлення цієї обставини тягне за собою виправдання обвинуваченого судом [5, с.54–55].

Аналіз норм чинного КК України свідчить, що при кваліфікації окремих злочинів необхідно враховувати розмір завданих злочинними діями шкоди (збитків) на певну суму. Наприклад, у злочинах проти власності при кваліфікації дій особи (групи осіб), яка вчинила злочин передбачений ст. 191 КК України, законом передбачено великий і особливо великий розмір шкоди, а в ст. 185 КК України — значний, великий і особливо великий розмір шкоди.

Подібним чином це питання вирішено і в злочинах у сфері господарської діяльності. Так, у ст. 212 КК України передбачено значний, великий і особливо великий розмір заподіяної шкоди внаслідок ненадходження коштів до бюджетів чи державних цільових фондів, а в ст. 209 КК України — лише великий і особливо великий розмір вартості предмета легалізації (відмивання) доходів. Разом з тим у зазначених нормах

кримінального закону нижню межу шкоди (збитків) законом не встановлено, що, на нашу думку, є істотним недоліком і викликає певні труднощі на практиці при кваліфікації таких діянь. Тому, в окремих випадках, такі недоліки намагається усунути Верховний Суд України у своїх постановках або листах. Так наприклад, Верховний Суд України 21 липня 2005 р. за № 2635-IV направив лист Головам апеляційних судів «Щодо деяких особливостей застосування Закону України від 2 червня 2005 р. «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення», яким було встановлено розмір дрібної крадіжки (ст. 51 КУпАП). Цей розмір донедавна враховувався при кваліфікації крадіжок, за які передбачена кримінальна відповідальність за ст. 185 КК України [6].

Вважаємо, що такі питання необхідно врегульовувати винятково в законі. Тому ми поділяємо пропозицію А. Калужинського передбачити в законі нижню межу вартості предмета легалізації доходів, з якої б починалась кримінальна відповідальність [7, с. 28], а за діяння на меншу вартість, на наш погляд, потрібно встановити адміністративну відповідальність.

Правильне визначення *предмета і способів легалізації* (відмивання) злочинних доходів має важливе значення для виявлення, документування та розслідування злочинів цього виду. У зв'язку з викладеним слід погодитись з думкою М. Удовика, який зазначає, щоб отримати найбільше інформації, слід розглянути способи легалізації злочинних доходів у тісному зв'язку з особливостями предмета злочинів цього виду, яким можуть як кошти (готівкові та безготівкові), так і матеріальні цінності [8, с. 117].

Автор виділяє такі найбільш розповсюджені:

а) способи легалізації незаконно одержаних прибутків (готівкових грошей):

– контрабандне переміщення грошей через кордон за допомогою кур'єрів у країні, де не здійснюється валютний контроль, але існує законодавство, що суворо охороняє банківську таємницю...;

– розміщення «брудних» грошей дрібними внесками на депозитних рахунках;

– використання підприємницьких структур, що постійно здійснюють операції з готівкою (ресторани, бари, готелі, автомати з продажу продуктів харчування, казино, різноманітні атракціони тощо);

– використання установ з обміну валюти.

б) способи легалізації безготівкових коштів:

– закупівля й продаж імпортованих товарів;

– структурування безготівкових коштів (спосіб маскуванню і легалізації великих сум, отриманих у результаті широкомасштабних шахрайських фінансових операцій);

– використання фіктивних і офшорних компаній;

– використання фондових бірж.

в) способи легалізації матеріальних цінностей, отриманих незаконним шляхом:

Механізм легальної реалізації товару, виготовленого в тіньовому секторі економіки, завезеного контрабандним шляхом або викраденого, складається з кількох взаємопов'язаних єдиним наміром і метою етапів. На першому етапі готуються фіктивні документи на оприбуткування товару від якого-небудь суб'єкта підприємницької діяльності (як правило, фіктивної фірми). На другому етапі документально легалізований товар вільно реалізується оптовим покупцем чи в роздріб, а кошти надходять на банківський рахунок підприємства і потім використовуються на розсуд організаторів цієї

акції, зокрема переводяться у готівку для наступної аналогічної операції.

Останнім часом «тіньові ділки» ускладнюють наведену вище схему, додатково вводять ще одну чи кілька ланок, тобто використовують так звані «буферні» підприємства, які відрізняються від фіктивних тим, що дійсно займаються статутною господарською діяльністю, мають реальних керівників, регулярно сплачують податки та подають звіти в податкові органи, однак, основне їх призначення – бути додатковою складовою ланкою в механізмі легалізації товару [8, с. 117–120].

Висновок. На підставі викладеного, вважаємо доцільним передбачити в законі нижню межу вартості предмета легалізації доходів, з якої б починалась кримінальна відповідальність за ст. 209 КК України, а за діяння на меншу вартість встановити адміністративну відповідальність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стаття 209 в редакції Закону № 430-IV від 16.01.2003 – набуває чинності 11.06.2003; із змінами, внесеними згідно із Законами № 2258-VI від 18.05.2010, № 4025-VI від 15.11.2011.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Під заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. – К.: «ФОРУМ», 2001, у 2-х ч. – Ч. 2. – 942 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2005 року / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – Х.: Каннон, А.С.К., 2001. – 1104 с.
4. Жариков Ю.С. Проблемы уголовно-правового регулирования ответственности за легализацию (отмывание) денежных средств или иного имущества, приобретенных лицом в результате совершения им преступления. Предмет преступления / Ю.С. Жариков // Вестник Московской академии предпринимательства при Правительстве Москвы. – 2011. – № 2. – С. 151–154.
5. Лясколо А. Особенности предмета легализации (отмывания) денежных средств и иного имущества приобретенных преступным путем / А. Лясколо // Уголовное право. – 2014. – № 2. – С. 53–58.
6. Розмір дрібної крадіжки встановлено ч. 5 ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення.
7. Калужинський А. Ознаки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом / А. Калужинський // Вісник прокуратури. – 2013. – № 4. – С. 26–33.
8. Удовик М. Легалізація коштів і матеріальних цінностей, отриманих незаконним шляхом / М. Удовик // Вісник Академії управління МВС. – 2008. – № 1–2. – С. 114–121.

